

John L. Austin
ISTINA¹

1. 'ŠTA je istina?' – reče podrugljivo Pilat i ne htjede da sačeka odgovor. Pilat je bio ispred svog vremena. Jer, sama 'istina' je apstraktna imenica, deva [kamila], to jest, logička konstrukcija, koja ne može proći pored oka čak i gramatičara. Prilazimo joj sa kapom i kategorijama u ruci: pitamo se da li je Istina neka supstancija (Istina, Tijelo Znanja), ili neki kvalitet (nešto poput crvene boje, što je inherentno istinama), ili neka relacija ('korespondencija')². Ali filozofi trebaju uzeti nešto što je bliže njihovoj vlastitoj veličini čime će se opteretiti. Ono o čemu treba raspravljati je upotreba, ili određene vrste upotrebe riječi 'istinito'. *In vino*, vjerovatno, 'veritas', ali u trijeznom simpoziju 'verum'.

2. Šta je to za šta kažemo da je istinito ili lažno? Ili, kako se izraz 'je istinito' pojavljuje u engleskim rečenicama? Odgovori se pojavljuju na prvi pogled raznovrsno. Kažemo (ili navodno kažemo) da su vjerovanja [beliefs] istinita, da su opisi [descriptions] ili objašnjenja / prikazi [accounts] istiniti, da su stavovi / postavke [propositions] ili tvrdnje [assertions] ili iskazi / izjave [statements] istiniti, te da su riječi ili rečenice [sentences] istinite: to je da spomenemo samo izbor očiglednijih kandidata. Također kažemo (ili navodno kažemo) 'Istinito je da mačka je na podmetaču', ili 'Istinito je reći da mačka je na podmetaču', ili "Mačka je na podmetaču" je istinito'. Također, povremeno primjećujemo da je neko drugi rekao nešto 'jako istinito' ili 'to je istinito' ili 'prilično istinito'.

Većina (iako ne svi) ovih izraza, a i drugi osim toga, svakako se pojavljuju prilično prirodno. Ali čini se razumnim pitati postoji li neka upotreba 'je istinito' koja je primarna, ili neki generički naziv za ono što je razlog da uvijek kažemo 'je istinito'. Koji se od ovih izraza, ako ikoji, treba uzeti *au pied de la lettre*? Odgovoriti na to neće nam uzeti dugo vremena, niti nas, možda, odvesti daleko: ali u filozofiji bukvalni smisao je početak ljestava.

Predlažem da sljedeći oblici budu primarni oblici izraza:
Istinito je (reći) da mačka je na podmetaču.

¹ Bilješka prevoditelja: Tekst je preveden iz knjige: J.L. Austin: Philosophical Papers. Edited by J.O. Urmson and G.J. Warnock Oxford: Clarendon Press, 1961. pp. 85-102. Okrugle zagrade (...) u tekstu potiču od autora teksta; uglaste zagrade [...] potiču od prevoditelja teksta.

² Dovoljno je očito da je 'istina' [truth] imenica, 'istinito' [true] pridjev i 'istinito za' [true of] prijedlog.

Taj iskaz (njegov & cet.) je istinit.
 Iskaz da mačka je na podmetaču je istinit.

Ali prvo o suparničkim kandidatima.

(a) Neki kažu da je ‘istina prvenstveno svojstvo vjerovanja’. No, može se posumnjati da je izraz ‘istinsko vjerovanje’ uopće uobičajen izvan filozofije i teologije: i čini se jasnim da se kaže da čovjek ima istinsko vjerovanje kada i u smislu da vjeruje u *nešto što* je istinito, ili vjeruje da je *nešto što* je istinito, istinito. Štoviše, ako je, kao što neki također kažu, vjerovanje ‘po svojoj prirodi neka slika’, onda je vjerovanje po svojoj prirodi ono što ne može biti istinito, iako može biti, na primjer, korektno.³

(b) Istiniti opisi [descriptions] i istinita objašnjenja / prikazi [accounts] su jednostavno različite vrste istinitih iskaza / izjava [statements] ili zbirki istinitih iskaza / izjava, kao što su istiniti odgovori i slično. Isto vrijedi i za stavove / postavke [propositions], u onoj mjeri u kojoj se iskreno kaže da su istiniti (a ne, kao što je to uobičajenije, smisleni, održivi, i tako dalje).⁴ Propozicija [stav, postavka] u pravu ili u geometriji je nešto značajno, obično generalizacija koju smo pozvani prihvatiti, a to se mora preporučiti argumentom: ona ne može biti izravni izvještaj o trenutnom posmatranju: ako pogledate i obavijestite me da mačka je na podmetaču, to nije propozicija [stav, postavka], iako je to jedna izjava [iskaz, saopštenje]. U filozofiji se, zapravo, ‘propozicija’ ponekad koristi na specijalan način za ‘značenje [menaning] ili smisao [sense] neke rečenice [sentence] ili porodice rečenica’: ali kolikogod mislili mi, puno ili malo, o ovoj upotrebi, propozicija [stav, postavka] u tom smislu ne može, u svakom slučaju, biti ono za što kažemo da je istinito ili lažno. Jer nikada ne kažemo: ‘Značenje (ili smisao) ove rečenice (ili ovih riječi) je istinito’: ono što stvarno kažemo je ono što kažu sudac ili porota, a to je da ‘*Ove riječi* uzete u tom smislu, ili ako im pripisujemo takvo i takvo značenje, ili tako interpretirane ili shvaćene, *jesu istinite*’.

(c) Doista se kaže da su riječi i rečenice istinite, prve često, a druge rijetko. Ali samo u određenom smislu. Riječi [words] o kojima raspravljaju filolozi, leksikografi, gramatičari, lingvisti, fonetičari, pisci, kritičari (stilski ili tekstualni) i tako dalje, nisu istinite ili lažne: one su

³ Sličnost [slike sa životom] istinita je *zbog* života [true to life] [kojeg slika odslikava], ali nije istinita o životu [true of life]. *Riječ* slika može biti istinita, samo zato što to *nije* slika.

⁴ Ovi su predikati primjenjivi i na ‘argumente’, za koje također ne kažemo da su istiniti, nego, na primjer, valjani.

pogrešno formirane, ili dvosmislene ili neispravne ili neprevodive ili neizgovorive ili pogrešno napisane ili arhaične ili deformisane ili što sve ne.⁵ Rečenice [sentences] u sličnim kontekstima su eliptične ili pomiješane ili aliterativne ili negramatične. Možemo, međutim, zbilja reći ‘Njegove završne riječi bile su vrlo istinite’ ili ‘Treća rečenica na 5. stranici njegova govora je sasvim lažna’: ali ovdje se ‘riječi’ i ‘rečenica’ odnose, kao što pokazuju demonstrativi (posesivne zamjenice, vremenski glagoli, određeni opisi, itd.), koji ih u ovoj upotrebi stalno prate, na riječi ili rečenicu koje *određena osoba koristi u određenoj prilici*. To jest, one referiraju (kao u primjeru ‘Mnoge istinite riječi izgovorene u šali’) na *izjave* [iskaze, saopštenja].

Izjava [iskaz, saopštenje] se daje [izjavljuje, iskazuje] i njeno davanje [iskazivanje, izjavljivanje] je historijski događaj, izgovaranje / izričaj [the utterance] od strane određenog govornika ili pisca određenih riječi (rečenica) publici s referencijom na neku historijsku situaciju, događaj ili što sve ne.⁶

Rečenica [sentence] je sastavljena *od* riječi, izjava [iskaz, saopštenje] se daje *u* riječima. Rečenica nije engleski jezik ili nije dobar engleski jezik, izjava nije u engleskom ili nije u dobrom engleskom jeziku. Izjave se daju, riječi ili rečenice se upotrebljavaju. Govorimo o *mojoj* izjavi [statement], ali o *ovoj engleskoj* rečenici (ako je rečenica moja, ja sam je skovao, ali ja nisam skovao izjavu). *Ista* rečenica [sentence] se koristi u činjenju (davanju) *različitih* izjava (kažem: ‘To je moje’, vi kažete ‘To je moje’): također se mogu koristiti u dva navrata ili od dvije osobe u davanju *iste* izjave, ali za to izričaj / izgovor [the utterance] mora biti načinjen sa referencijom na istu situaciju ili događaj.⁷ Govorimo o ‘izjavi

⁵ Peirce je na početku ukazao na to da postoje dva (ili tri) različita smisla riječi ‘riječ’, te je razvio jednu tehniku (‘brojenje’ riječi) za odlučivanje šta je ‘drugačiji smisao’. Ali njegova dva smisla nisu dobro definirana, i ima ih mnogo više – smisao koji ima riječ za neki određeni ‘vokabular’, filološki smisao u kojem je ‘grammar’ ista riječ kao ‘glamour’, tekstualni kritički smisao u kojem je određeni član ‘the’ u l. 254 napisan dva puta, i tako dalje. Sa svih njegovih 66 podjela znakova, Peirce, vjerujem, ne pravi razliku između rečenice [a sentence] i izjave [a statement].

⁶ ‘Historijski’, naravno, ne znači da ne možemo govoriti o budućim ili mogućim izjavama. Jedan ‘izvjesni’ govornik ne mora biti bilo koji određeni govornik. ‘Izričaj’ [utterance] ne mora biti javno izgovaranje, slušateljstvo može biti sâm govornik.

⁷ ‘Isto’ ne znači uvijek istu stvar. Zapravo to nema značenje na način na koji jedna ‘obična’ riječ poput ‘crven’ ili ‘konj’ ima značenje: to je (tipično) sredstvo za uspostavljanje i razlikovanje značenja običnih riječi. Poput riječi ‘stvarni’, to je dio našeg aparata u riječima za fiksiranje i prilagođavanje semantike riječi.

da S' ali o 'rečenici "S"', a ne o 'rečenici da S'.⁸

Kada kažem da je izjava [statement] ono što je istinito, ne želim se trajno vezati za jednu riječ. Na primjer, 'tvrđnja' ['assertion'] će u većini konteksta funkcionirati isto tako dobro, iako je možda malo šira. Obje riječi dijele tu slabost da su prilično ozbiljne (mnogo više nego općenitije riječi 'ono što ste rekli' ili 'vaše riječi') – premda smo možda općenito malo ozbiljni kad raspravljamo o istini bilo čega. Obje imaju zaslugu da jasno referiraju na historijsku upotrebu rečenice koju je neko izrekao, te da prema tome nisu tačno ekvivalentne 'rečenici'. Jer pomodna je pogreška uzeti kao primarno '(Rečenica) "S" je istinita (u engleskom jeziku)'. Ovdje dodavanje riječi 'u engleskom jeziku' služi da naglasi da se 'rečenica' ne koristi kao ekvivalent 'izjavi', tako da upravo to nije ono što može biti istinito ili lažno (i štoviše, 'istinito u engleskom jeziku' je zloupotreba, vjerovatno neko pogrešno modeliranje, i s jednim žalosnim učinkom na izrazima poput 'istinito u geometriji').

3. Kada je izjava [statement] istinita? Iskušenje je odgovoriti (barem ako se ograničimo na 'izravne' izjave): 'Onda kad izjava [iskaz, saopštenje] odgovara [corresponds] činjenicama [facts]'. I kao dio standardnog engleskog jezika to teško da može biti pogrešno. Doista, moram priznati da zapravo ne mislim da je to uopće pogrešno: teorija istine je niz truizama. Ipak, to može dovesti do zablude, najmanje.

Ako uopšte mora postojati komunikacija onakva kakvu postizemo jezikom, mora postojati zaliha nekih vrsta simbola koje komunikator ('govornik') može proizvesti 'po volji' i koje komunicirani ('slušatelj') može opažati: njih (simbole) se može nazvati 'riječima', iako, naravno, ne moraju biti ništa slično onome što bi inače trebale biti riječi – to bi mogle biti signalne zastave, itd. Mora postojati i nešto drugo osim riječi, onih riječi koje bi se trebale upotrebljavati za komuniciranje o nečemu: to se može nazvati 'svijet'. Ne postoji razlog zašto svijet ne bi trebao

⁸ Navodni znaci pokazuju da se riječi, iako izrečene [uttered] (u pisanom obliku), ne smiju uzimati kao izjava izricatelja [a statement by the utterer]. Ovo pokriva dva moguća slučaja: (i) slučaj gdje je ono o čemu treba raspravljati rečenica [sentence], (ii) slučaj gdje je ono o čemu treba raspravljati izjava [statement] koja se daje u riječima koje su 'citirane'. Samo u slučaju (i) je ispravno reći jednostavno da znak za simbol [the token] obavlja dužnost za taj tip [the type] (pa čak i ovdje je sasvim neispravno reći da 'Mačka je na podmetaču' je *ime* neke engleske rečenice [sentence] – iako je moguće da je *The Cat is on the Mat* možda naslov nekog romana, ili bi neki bik mogao biti poznat kao *Catta est in matta*). Samo u slučaju (ii) postoji nešto istinito ili lažno, naime (ne citat već) izjava [the statement] iznesena u citiranim riječima.

uključivati riječi, u svakom smislu, osim smisla sâme izjave koja se u bilo kojoj prilici daje o svijetu. Nadalje, svijet mora pokazivati (mi to moramo opažati) sličnosti i različitosti (ne smije biti ni jedno bez drugoga): ako bi bilo šta bilo apsolutno nerazlučivo od bilo čega drugog ili potpuno drugačije od bilo čega drugog, ne bi bilo ništa za reći. I na kraju (za sadašnje svrhe, naravno, postoje i drugi uvjeti koje treba ispuniti) moraju postojati dva skupa konvencija:

Opisne konvencije koje povezuju riječi (= rečenice) sa *tipovima* stanja stvari, događaja, itd., koje se mogu naći u svijetu.

Demonstrativne konvencije koje povezuju riječi (= izjave) sa *historijskim* situacijama, itd., koje se mogu naći u svijetu.⁹

Kaže se da je izjava [statement] istinita onda kada je historijsko stanje stvari sa kojim je u korelaciji putem demonstrativnih konvencija (s onim na koje referira) onog tipa¹⁰ s kojim je rečenica [sentence], koja je upotrijebljena za njeno pravljenje, u korelaciji s opisnim konvencijama.¹¹

3a. Nevolje proizlaze iz upotrebe riječi ‘činjenice’ (‘facts’) za historijske situacije, događaje, itd., i općenito, za svijet. Jer ‘činjenica’ se redovno koristi u povezanosti sa ‘da’ u rečenicama ‘Činjenica je da S’ ili

⁹ Oba skupa konvencija mogu biti zajedno uključena pod ‘semantika’. Ali oni se uveliko razlikuju.

¹⁰ ‘je onog tipa s kojim’ znači ‘dovoljno je nalik na standardna stanja stvari s kojima’. Dakle, da bi izjava [a statement] bila istinita, jedno stanje stvari [one state of affairs] mora biti *slično* nekim drugim, što je prirodni odnos, ali *dovoljno* slično da zaslužuje isti ‘opis’, koji više nije čisto prirodni odnos. Reći ‘Ovo je crveno’ nije isto što i reći ‘Ova je kao one’, pa čak ni kao ‘Ova je kao one koje se zovu crvene’. Da su stvari *slične*, ili čak ‘egzaktno’ slične, mogu doslovno vidjeti, ali da su one *iste*, ne mogu doslovno vidjeti - u njihovom nazivanju po njihovoj istoj boji konvencija je uključena dodatno uz konvencionalni izbor imena koje treba dati za boju za koju si rekao je da jest.

¹¹ Problem je u tome što rečenice sadrže riječi ili verbalne instrumente koji služe i opisnim i demonstrativnim svrhama (da ne spominjemo druge svrhe), često oboje odjednom. U filozofiji pogrešno opisujemo deskriptivnu (teoriju univerzalnog) ili demonstrativnu za deskriptivnu (teoriju monada). Rečenica koja se obično razlikuje od puke riječi ili fraze karakterizirana je time da sadrži minimum verbalnih demonstracijskih instrumenata (Aristotelovo ‘referiranje na vrijeme’); ali mnoge demonstrativne konvencije su neverbalne (pokazivanja, itd.), a pomoću njih možemo napraviti izjavu u jednoj riječi koja nije ‘rečenica’. Dakle, ‘jezici’ poput znakova (saobraćaja itd.) koriste sasvim različite medije za svoje deskriptivne i demonstrativne elemente (znak na pošti, za mjesto poštanskog ureda). I kako god mnogo govornih demonstracijskih instrumenata koristimo kao pomoćna sredstva, *uvijek* mora postojati neverbalno *porijeklo* tih koordinata, što je smisao izgovaranja izjave.

‘To je činjenica da S’ i u izrazu ‘Činjenica da S’, a sve to podrazumijeva da bi bilo istinito reći da S.¹²

To nas može navesti na pretpostavku da

(i) je ‘činjenica’ samo alternativni izraz za ‘istinitu izjavu’ [statement]. Primjećujemo da kada detektiv kaže ‘Pogledajmo činjenice’ on ne puže po tepihu, već nastavlja izgovarati jedan niz izjava: govorimo čak o ‘iznošenju / saopštavanju činjenica’;

(ii) za svaku istinitu tvrdnju postoji ‘jedna’ i samo njoj tačno odgovarajuća / korespondirajuća činjenica – svakoj kapi odgovara jedna glava.

(i) je ono što dovodi do nekih pogrešaka u ‘koherencijskim’ ili formalističkim teorijama; (ii) do nekih pogrešaka u teorijama ‘korespondencije’. Ili pretpostavljamo da tamo nema ničega osim same istinite izjave, ništa čemu ona odgovara, inače ćemo naseliti svijet lingvističkim *Doppelgänger*-ima (dvojnica) (i pretjerano prenaseliti - svaki grumen ‘pozitivne’ činjenice obložiti masivnom koncentracijom ‘negativnih’ činjenica, svaku sitnu, detaljnu činjenicu obogatiti velikodušnim općim činjenicama, i tako dalje).

Kada je izjava / iskaz [statement] istinita, postoji, *naravno*, stanje stvari koje je čini istinitom i koje je *toto mundo* različito od istinite izjave o tome: ali jednako naravno, to stanje stvari možemo *opisati* samo u riječima (ili u istim ili, srećom, u drugim). Mogu samo opisati situaciju u kojoj je istinito reći da se osjećam bolesno na način da kažem da je to

¹² [Za bilješku 4 vidi str. 91.]

Koristim sljedeće skraćenice:

S	za mačka je na podmetaču	(S for the cat is on the mat)
ST	za istina je da mačka je na podmetaču	(ST for it is true that the cat is on the mat)
tst	za izjava da	(the statement that)

Uzimam tstS kao svoj primjer posvuda, a ne, recimo, tst Julije Cezar je bio ćelav ili tst Sve mazge su neplodne, jer ove obje posljednje na različite načine vode ka tome da previdimo razliku između rečenice [sentence] i izjave [statement]: očito imamo u jednom slučaju rečenicu koja se može upotrijebiti za referiranje na samo jednu historijsku situaciju, a u drugom izjavu bez referiranja na barem (ili na bilo koju određenu) jednu.

Ako bi prostor dopustio druge tipove izjava (egzistencijalne, generalne, hipotetičke, itd.) trebalo bi se pozabaviti ovim: one dovode više do problema oko značenja a ne oko istine, iako se tu osjeti da postoje poteškoće sa hipotetičkim izjavama.

Ako je to ono što se podrazumijeva pod ‘“Kiša pada” istinito je ako i samo ako kiša pada’, za sada je dobro.

ona situacija u kojoj osjećam da sam bolestan (ili doživljam osjećaje mučnine):¹³ ali između saopštavanja / izjavljivanja, kolikogod da je istinsko, da se osjećam bolesno, i osjećanja bolesnosti, postoji veliki jaz.¹⁴

‘Činjenica da’ je jedan izraz osmišljen [dizajniran] za upotrebu u situacijama u kojima se zanemaruje razlika između istinitog iskaza [izjave, saopštenja] i stanja stvari [the state of affairs] o kojem je riječ kada se govori o istini; kao što je često od koristi u običnom životu, mada rijetko u filozofiji – prije svega u raspravljanju o istini, gdje je upravo naš posao da oslobodimo riječi iz svijeta i držimo ih dalje od njega. Postaviti pitanje: ‘Da li je činjenica da S istinita izjava da S ili ono o čemu je ona istinita?’ može stvoriti apsurdne odgovore. Da uzmemo jednu analogiju: mada možemo smisljeno da pitamo: ‘Da li *jašemo* riječ “slon” ili tu životinju?’ i podjednako je smisljeno ‘Da li *pišemo* tu riječ ili tu životinju?’. Besmisleno je pitati: ‘Da li *definiramo* tu riječ ili tu životinju?’ Jer definiranje slona (pretpostavimo li da to ikada uradimo) je složen opis operacije koja uključuje i riječ i životinju (fokusiramo li sliku ili bojni brod?); i tako je govorenje o ‘činjenici da’ složen način govorenja o situaciji koja uključuje oboje, i riječi i svijet.¹⁵

3b. ‘Korespondira’ takođe stvara probleme, jer se obično daje previše ograničeno ili previše šareno značenje, ili ono koje u ovom kontekstu ne može da se održi. Jedina bitna stvar je ova: da korelacija između riječi (= rečenica) i vrste situacije, događaja i itd., treba biti takva da kada je izjava [statement] u tim riječima načinjena u odnosu na historijsku situaciju tog tipa, onda je izjava istinita, *apsolutno i čisto* konvencionalna. Apsolutno smo slobodni da odredimo *bilo koji* simbol da opišemo bilo koju vrstu [type] situacije, sve dotle dok je istinita. U nekom siromašnom i slabo razvijenom jeziku bi jedna tš budalaština mogla biti istinita u istim okolnostima kao i izjava [statement] u engleskom jeziku da su Narodni Liberali izbor naroda.¹⁶ Nema potrebe za riječima koje se koriste u prav-

¹³ Ako je to ono što se podrazumijeva pod ‘ “Kiša pada” istinito je ako i samo ako kiša pada’, za sada je dobro.

¹⁴ Potrebno je dvoje da bi se napravila istina. Otuda (očigledno) ne može postojati kriterij istine u smislu neke osobine koja se može otkriti u samoj izjavi koja će otkriti da li je ona istinita ili lažna. Stoga se i izjava ne može bez apsurdna odnositi na samu sebe.

¹⁵ ‘Istina je da S’ i ‘Činjenica je da S’ su primjenjivi u istim okolnostima; kapa odgovara kada postoji glava koja se uklapa. Druge riječi mogu ispuniti istu ulogu kao i činjenica: kažemo, npr. ‘Situacija je takva da S’.

¹⁶ Možemo koristiti i ‘besmislice’ (šifre) čak i sada kao kodnu riječ: ali kod, kao transformacija jezika, razlikuje se od jezika, a šifrirana riječ nije (ne naziva se) onim što je ‘istinito’.

ljenju istinite izjave kako bi se na bilo koji način ‘zrcalilo’, ma koliko bilo indirektno, bilo koje obilježje situacije ili događaja; da bi bila istinita, da bi reproducirala ‘mnogostrukost’, recimo, ili ‘strukturu’ ili ‘formu’ stvarnosti, izjava ne treba ništa više nego da riječ mora biti odjek [echoic] ili pisana piktografski. Pretpostaviti da se to događa jest ponovno pasti u pogrešku čitanja obilježja jezika u svijetu.

Što je više rudimentaran jezik, to će, češće, imati tendenciju da ima ‘jednu’ riječ za visoko ‘složen’ tip situacije. To ima takve nedostatke da jezik postaje zapleten za učenje i nesposoban da se nosi sa situacijama koje su nestandardne, nepredviđene, za koje možda nema riječi. Ako odemo u inostranstvo opremljeni samo knjigom fraza, možemo provesti dugo vremena u učenju napamet –

Al-moest-faïnd-etschârwoûmen,
Maîwil-iz-waurpt (bènt),

i tako dalje i tako dalje, ali suočeni sa situacijom u kojoj imamo olovku naše tetke, nalazimo se prilično nesposobnim da to kažemo. Karakteristike razvijenijeg jezika (artikulacija, morfologija, sintaksa, apstrakcija, itd.), ne čine izjave u njemu sposobnijim da budu istinite ili sposobne da budu istinitije, nego ih čine prilagodljivijim, lakše naučivim, više sveobuhvatnim, preciznijim i tako dalje; i *ovi* ciljevi mogu bez sumnje biti unaprijeđeni tako što će jezik (bonus koji dolazi od prirode tog medija) ‘odražavati’ na konvencionalne načine svojstva opisana u svijetu.

Pa ipak, čak i kada jezik jako ‘odražava’ takva svojstva (i da li to čini ikada?), istina izjava i dalje ostaje, kao što je to bio slučaj sa rudimentarnim jezicima, stvar riječi koje se koriste kao one *konvencionalno dodijeljene* za situacije tipa na koje riječi referiraju. Slika, kopija, replika, fotografija – *nikada* nisu istinite, ukoliko su reprodukcije, proizvedene prirodnim ili mehaničkim sredstvima. Reprodukcijska može biti precizna ili realistična / životolika (u skladu sa originalom), kao što gramofonska snimka ili transkript može biti, ali nije istina nečega [true of], kao što zapisnik nekog sudskog postupka može biti. Na isti način (prirodni) znak (*od*) nečega može biti nepogrešiv ili nepouzdan, ali samo (vještački) znak za nešto može biti ispravan ili pogrešan.¹⁷

¹⁷ Berkeley je pobrkao ova dva. Neće biti knjiga (books) u tekućim potocima (brooks) sve dok ne osvane hidro-semantika. [Odnosi se na Šekspirove strofe iz *As You Like It*, II, 1: ‘And this our life, exempt from public haunt, / Finds tongues in trees, books in the running brooks, / Sermons in stones, and good in everything.’ - *prim.prev.*]

Postoje mnogi prijelazni stupnjevi između istinitog objašnjenja i vjerne slike, kao što je ovdje pomalo suprotstavljeno, i iz proučavanja tog (dugotrajna stvar) možemo dobiti najjasniji uvid u kontrast. Na primjer, zemljopisne karte: one se mogu nazivati slikama, ali su visoko konvencionalizirane slike. Ako zemljopisna karta može biti jasna ili tačna ili pogrešna, poput izjave [statement], zašto ne može biti istinita ili povećana? Kako se ‘simboli’ koji se koriste u izradi karata razlikuju od onih koji se koriste u izradi izjava? S druge strane, ako fotografija zemlje iz zraka nije karta, zašto nije? A kada karta postaje dijagram? To su stvarno prosvjetljujuća pitanja.

4. Neki su rekli da –

Reći da je neka tvrdnja [assertion] istinita nije nikakva daljnja tvrdnja.

U svim rečenicama [sentences] oblika ‘*p* je istinito’ izraz ‘je istinito’ je logički suvišan.

Reći da je stav [proposition] istinit samo je tvrditi to [to assert it], a reći da je lažan je samo tvrditi njegovu kontradikciju.

Ali, to je pogrešno. TstS (osim u paradoksalnim slučajevima isforsirane i sumnjive konstrukcije) referira na svijet ili bilo koji njegov dio, isključujući tstS, tj. sebe.¹⁸ TstST referira na svijet ili neki njegov dio, *uključujući* tstS, iako opet ponovo isključuje sebe, tj. tstST. To znači da tstST referira na nešto na što tstS ne može referirati. Naravno, TstST ne uključuje bilo koju izjavu [statement] koja referira na svijet isključujući tstS koji nije već ranije uključen u tstS – čak i više, čini se sumnjivim da li on uključuje tu izjavu o svijetu koja je isključena u tstS koja je načinjena kada kažemo da S. (Ako tvrdim da je tstS istinita, trebamo li se doista složiti da sam izjavio da S? Samo ‘implikacijom’.)¹⁹ Ali sve to ni najmanje ne doprinosi da se pokaže da tstST nije izjava različita od tstS. Ako gospodin Q napiše na oglasnoj ploči ‘g. W je provalnik’, onda se održava suđenje kako bi se odlučilo je li objavljena izjava gospodina Q-a da je g. W provalnik kleveta. Nalazi se da ‘Izjava g. Q-a bila je istinita (materijalno i činjenično)’. Nakon toga se održava drugo suđenje, kako bi se odlučilo je li gospodin W provalnik, u kojem izjava g. Q-a više nije u raz-

¹⁸ Izjava se može odnositi na ‘sebe’ u smislu, na primjer, upotrijebljene rečenice ili izgovorenog izričaja za njeno pravljenje (‘izjava’ nije izuzeta od svake nejasnoće). Ali paradoks se javlja ako se izjava odnosi na sebe u punokrvnijem smislu, u smislu izjavljivanja da je ona istinita ili da izjavljuje (saopštava) ono na što se ona odnosi (‘Ova izjava govori o Katonu’).

¹⁹ I ‘implikacijom’ tstST tvrdi nešto o činjenju izjave koju tstS sigurno ne tvrdi.

matranju. Presuda glasi ‘g. W je provalnik’. Teško je obaviti drugo suđenje: zašto se to radi ako je presuda ista kao i prethodni nalaz?²⁰

Ono što se pri tome osjeća jest da je dokaz koji se uzima u obzir pri donošenju jedne presude isti kao i onaj koji se razmatra pri donošenju druge. To nije potpuno tačno. To je samo približno tačno da kad god je *tstS* istinito onda je *tstST* također istinito i obrnuto, i da kad god je *tstS* lažno *tstST* je također lažno i obratno.²¹ Tvrdi se da su riječi ‘je istinito’ logički suvišne jer se vjeruje da općenito ako su bilo koje dvije izjave [statements] uvijek zajedno istinite i uvijek zajedno lažne onda moraju značiti isto. Sada, bez obzira na to je li to općenito smisljeno shvatanje, može se u njega sumnjati. Ali čak i ako jest, zašto se ne bi slomilo u slučaju tako očigledno ‘izvanrednog’ izraza kao što je ‘je istinito’? Pogreške u filozofiji notorno se javljaju kroz razmišljanje o tome da ono što važi kod ‘običnih’ riječi poput ‘crveno’ ili ‘režanje’ također mora važiti za neobične riječi poput ‘stvarno’ ili ‘postoji’. Ali očigledno je da je ‘istinito’ upravo takva neobična riječ.²²

Postoji nešto neobično u vezi s ‘činjenicom’ koju opisuje *tstST*, što nas može natjerati da oklijevamo da to uopće nazovemo ‘činjenicom’; naime, da je odnos između *tstS* i svijeta kojeg postojanje se tvrdi *čisto konvencionalni* odnos (onaj odnos kojeg ‘mišljenje čini takvo’). Jer svjesni smo da je taj odnos onaj koji bismo mogli mijenjati po volji, dok želimo ograničiti riječ ‘činjenica’ na *jake* činjenice, činjenice koje su prirodne i nepromjenjive, ili na bilo koji način nepromjenjive po volji. Stoga, da bismo uzeli analogni slučaj, ne bismo voljeli nazvati činjenicom to da riječ slon znači ono što znači, iako nas se može potaknuti da to nazovemo (mekom) činjenicom i premda, naravno, nemamo oklijevanja da kažemo da je činjenica to da suvremeni govornici engleskog jezika koriste tu riječ tako kako je koriste.

Važna stvar o ovom shvatanju je da ono brka laž i negaciju: jer prema njemu, isto je reći: ‘On nije kod kuće’, kao reći ‘Lažno je da je on kod kuće’. (Ali što ako niko nije rekao da je on kod kuće? Što ako leži na spratu mrtav?) Previše filozofa tvrdi, kad zabrinuto žele objasniti negaciju, da je negacija samo afirmacija drugog reda (u smislu da je određena

²⁰ To nije sasvim pravedno: postoje mnogi pravni i osobni razlozi za održavanje dva suđenja koja, međutim, ne utječu na to da pitanje o kojem se sudí nije isto.

²¹ Nije sasvim točno, jer se *tstST* uopće primjenjuje samo kada je *tstS* predviđen kao napravljen i provjeren.

²² *Unum, verum, bonum* - stari favoriti zaslužuju njihovu slavnu osobu. Nešto je čudno u svakom od njih. Teorijska teologija je oblik onomatolatrije.

afirmacija prvog reda pogrešna), međutim, kada su zabrinuti da objasne lažnu tvrdnju, kažu da tvrditi da je izjava lažna jeste samo tvrditi njenu negaciju (kontradikciju). Nemoguće je ovdje riješiti tako temeljnu stvar.²³ Dopustite mi samo tvrditi sljedeće. Afirmacija i negacija su upravo na jednom istom nivou, u tom smislu da ne može postojati jezik koji ne sadrži konvencije za oboje i da oboje jednako izravno referiraju na svijet, a ne na izjave o svijetu: dok jezik može sasvim dobro postojati bez ikakvog sredstva za obavljanje funkcije ‘istinito’ i ‘lažno’. Svaka zadovoljavajuća teorija istine mora biti sposobna podjednako se nositi s lažnošću:²⁴ ali samo na temelju ove fundamentalne konfuzije može se tvrditi da ‘je lažno’ logički suvišno.

5. Postoji još jedan način da se vidi da izraz ‘je istinito’ nije logički suvišan i da se shvati kakva je vrsta izjave to kad se kaže da je određena izjava istinita. Postoje brojni drugi pridjevi koji su u istoj klasi kao ‘istinito’ i ‘lažno’, koji se tiču, dakle, odnosa između riječi (izgovorenih

²³ Sljedeća dva skupa logičkih aksioma su, kao što ih Aristotel (iako ne i njegovi nasljednici) postavlja, sasvim različiti:

(a) Nijedna izjava ne može biti istinita i lažna.

Nijedna izjava ne može biti ni istinita ni lažna.

(b) Od dvije kontradiktorne izjave –

Obje ne mogu biti istinite.

Obje ne mogu biti lažne.

Drugi skup zahtijeva definiciju kontradiktornosti i obično je spojen s nesvjesnim postulatom da za svaku izjavu postoji jedna i samo jedna druga izjava takva da su one uzete u paru kontradiktorne. Sumnjivo je u kolikom obimu svaki jezik ima ili mora sadržavati kontradiktornosti, ma kako definirane, kako bi zadovoljile i ovaj postulat i skup aksioma (b).

Oni takozvani ‘logičkih paradoksa’ (teško da su prava klasa) koji se tiču ‘istinitog’ i ‘lažnog’ ne smiju se svesti na slučajevne samo-kontradikcije, ništa više nego što ‘S, ali ne vjerujem da’ je. Izjava koja kaže da je sama po sebi istinita, jednako je apsurdna kao i da je sama po sebi lažna. Postoje i druge vrste rečenica koje vrijeđaju temeljne uvjete svake komunikacije na način koji je različit od načina na koji je ‘Ovo je crveno i nije crveno’ vrijeđa, npr. ‘To (ja) ne postoji’, ili jednako apsurdan ‘To postoji (ja postojim)’. Ima više smrtnih grijeha nego jedan; put do spasenja ne leži u bilo kojoj hijerarhiji.

²⁴ Biti lažan znači (ne, naravno, odgovarati ne-činjenici, već) pogrešno korespondirati s nekom činjenicom. Neki nisu vidjeli kako onda, budući da izjava [iskaz, saopštenje] koja je lažna ne opisuje činjenicu s kojom je u pogrešnoj korespondenciji (ali je pogrešno opisuje), znamo s kojom se činjenicom ona uspoređuje: to je bilo zato što su mislili da su sve jezične konvencije opisne -ali demonstrativne konvencije su one koje fiksiraju situaciju na koju se izjava odnosi. Nijedna izjava ne može u sebi još navoditi na što sama referira.

sa referiranjem na historijsku situaciju) i svijeta, a koje ipak niko ne bi odbacio kao logički suviše. Kažemo, na primjer, da je određena izjava [statement] pretjerana ili nejasna ili ogoljena, opis [description] pomalo grub ili zavodljiv ili ne baš dobar, objašnjenje [account] više općenito ili previše široko. U ovakvim slučajevima besmisleno je insistirati na tome da se jednostavnim riječima odluči je li izjava ‘istinita ili lažna’. Je li istinito ili lažno da Belfast je sjeverno od Londona? Da galaksija je oblika prženog jajeta? Da Beethoven je bio pijanac? Da Wellington je dobio bitku kod Waterlooa? Postoje različiti *stupnjevi i dimenzije* uspjeha u činjenju izjava: izjave se uvijek više ili manje labavo uklapaju u činjenice, na različite načine u različitim prigodama za različite namjere i svrhe. Ono što može postići najveću ocjenu na općem testu znanja može u drugim okolnostima dobiti ocjenu nedovoljno. Čak i najobičniji jezici možda neće uspjeti ‘raditi’ u neobičnoj situaciji ili se uhvatiti u koštac, ili se razumno snalaziti, s novim otkrićima: je li istinito ili lažno da pas kruži oko krave?²⁵ Štoviše, šta sa velikom skupinom slučajeva u kojima izjava nije toliko lažna (ili istinita) koliko je neprikladna, *nepodesna* (‘Svi znakovi kruha’ govorilo se kad je kruh bio pred nama)?

Postajemo opsjednuti ‘istinom’ kada raspravljamo o izjavama, baš kao što postajemo opsjednuti ‘slobodom’ kada raspravljamo o ponašanju. Sve dok smatramo da ono što se uvijek i jedino trebalo odlučiti jeste da li je određena radnja učinjena slobodno ili nije, nigdje ne dolazimo: ali čim se umjesto toga okrenemo brojnim drugim prilozima koji se koriste u istoj vezi (‘slučajno’, ‘nevoljko’, ‘nenamjerno’, itd.), stvari postaju lakše i mi dolazimo do znanja da nije potreban završni zaključak forme ‘Ergo, to je učinjeno slobodno (ili ne-slobodno)’. Slično slobodi, istina je goli minimum ili iluzorni ideal (istina, cijela istina i ništa osim istine o, recimo, bitki kod Waterlooa ili Primavere).

6. Ne samo da je naivno pretpostaviti da je sve ono što se želi izjaviti ‘istinito’, nego se dalje može postaviti pitanje je li svaka ‘izjava’

²⁵ Postoji ovdje puno smisla u ‘koherencijskim’ (i pragmatičkim) teorijama istine, unatoč tome što nisu znali cijeniti banalan ali središnji smisao da je istina stvar odnosa između riječi i svijeta, i uprkos njihovom tvrdoglavom *Gleichschaltungu* sve različite vrste pogrešaka podveli pod jedno poglavlje o ‘djelomično istinitom’ (što je nakon toga pogrešno izjednačeno sa ‘dijelom istine’). Teoretičari ‘korespondencije’ prečesto govore kao što bi govorio neko ko smatra da je svaka zemljopisna karta tačna ili netačna; da je tačnost jedinstvena i jedina vrlina zemljopisne karte; da svaka zemlja može imati samo jednu tačnu zemljopisnu kartu; da zemljopisna karta u većem mjerilu ili s različitim značajkama mora biti karta druge zemlje; i tako dalje.

uopće teži cilju da bude istinita. Načelo logike, da ‘svaka tvrdnja mora biti istinita ili lažna’, predugo je djelovalo kao najjednostavniji, najuvjerljiviji i najrasprostranjeniji oblik falacije opisa. Filozofi pod njezinim utjecajem prisilno su protumačili sve ‘propozicije’ [stavove] po modelu izjave [statement] da je određena stvar crvena, koja je izjava davana onda kada je stvar o kojoj je riječ trenutno promatrana.

U posljednje vrijeme shvatilo se da mnogi izričaji [utterances] koji su trebali biti uzeti kao izjave [statements] (samo zato što nisu, na temelju gramatičkog oblika, klasificirani kao zapovijedi, pitanja, itd.) zapravo nisu opisni, niti podložni biti istiniti ili lažni. Kada izjava nije izjava? Kada je formula u računu, kada je performativni izričaj, kada je vrijednosni sud, kada je definicija, kada je dio djela fikcije. Postoji mnogo takvih sugeriranih odgovora. Jednostavno nije posao takvih izričaja da ‘odgovaraju činjenicama’ (pa čak i istinske izjave imaju druge zadaće osim onih da također korespondiraju).

To je stvar odluke koliko daleko trebamo i dalje nazivati takve maskarade ‘izjavama’ i koliko bismo trebali biti spremni proširiti namjenu ‘istinitog’ i ‘lažnog’ u ‘različitim smislovima’. Moj vlastiti osjećaj je da je bolje, kad se jednom maskarada otkrije, da se *ne* nazove izjavom, i da se *ne* kaže da je istinita ili lažna. U običnom životu većinu njih uopće ne bismo trebali nazivati izjavama [statements], iako to možda mogu činiti filozofi i gramatičari (ili ih se, bolje rečeno, može sve skupiti pod izraz umjetnost ‘propozicija’). Mi pravimo razliku između ‘Rekli ste da ste obećali’ i ‘Izjavili ste da ste obećali’: prvo može značiti da ste rekli ‘obećavam’, dok ovo drugo znači da ste rekli ‘obećao sam’: ovo drugo, za što kažemo da ste ‘izjavili’, je nešto što je istinito ili lažno, dok za prvo, koje nije istinito ili lažno, koristimo širi glagol ‘kazati’. Slično tome, postoji razlika između ‘Vi kažete da je ovo (nazivate ovo) dobra slika’ i ‘Vi izjavljujete da je ovo dobra slika’. Štoviše, sve dok je stvarna priroda aritmetičkih formula, recimo, ili geometrijskih aksioma ostala neprepoznata, i za njih se mislilo da bilježe informacije o svijetu, bilo ih je razumno nazvati ‘istinitim’ (a možda čak i ‘izjavama’ – ako su ih ikad tako nazivali?); ali, nakon što je prepoznata njihova priroda više ne osjećamo iskušenje da ih nazovemo ‘istinitim’ ili da osporimo njihovu istinitost ili lažnost.

U do sada razmatranim slučajevima, model ‘Ovo je crveno’ srušio se jer ‘izjave’ povezane s njim nisu po prirodi takve da odgovaraju činjenicama uopće-te riječi nisu opisne riječi, i tako dalje. Ali postoji i druga vrsta slučaja u kojoj su riječi opisne riječi, a ‘propozicija’ na neki način

mora odgovarati činjenicama, ali ne baš na način na koji ‘Ovo je crveno’ i slične izjave postavljene da budu istinite trebaju da to čine.

U teškoj situaciji za ljude, u kojoj nam naš jezik treba pomoći, želimo možda govoriti o stanjima stvari koja nisu uočena ili trenutno nisu promatrana (na primjer, budućnost). I premda *možemo* izjaviti bilo šta ‘kao činjenicu’ (koja će izjava onda biti istinita ili lažna²⁶), ne trebamo to činiti: trebamo samo reći ‘Mačka *može biti* na podmetaču’. Ovaj izričaj je sasvim različit od *tstS* – to uopće nije izjava (nije istinit ili lažan; kompatibilan je s ‘Mačka možda *nije* na podmetaču’). Na isti način, situacija u kojoj se raspravlja o tome je li *tstS* istinit razlikuje se od situacije u kojoj se raspravlja o tome je li *vjerojatno* da S. *Tst* je vjerojatno da S neprikladno, nepodesno, u situaciji u kojoj je možemo napraviti, i, mislim, obrnuto. Ovdje nije naš posao raspravljati o vjerovatnosti: ali vrijedi primijetiti da su izrazi ‘Istinito je da’ i ‘Vjerovatno je da’ na istoj liniji zadataka,²⁷ i do sada nespojivi.

7. U nedavnom članku u časopisu *Analysis*, g. Strawson je iznio stajalište o istini za koje će biti jasno da ga ne prihvatam. On odbacuje ‘semantičko’ objašnjenje istine na savršeno ispravnom temelju da se fraza ‘je istinito’ ne koristi u govoru o *rečenicama* [sentences], podupirući to jednom ingenioznom hipotezom o tome kako bi značenje moglo biti pobrkano s istinom. Ali to neće biti dovoljno da pokaže ono što želi, da se ‘je istinito’ ne koristi u govoru o (ili da ‘istina nije svojstvo’) bilo čemu. Jer ona se koristi u govoru o *izjavama* [statements] (koje u njegovom članku ne razlikuje jasno od rečenica). Nadalje, on podupire gledište o ‘logički suvišnom’ do te mjere da se slaže s time da kaže da ST nije dalje pravljenje tvrdnje [assertion] uopće, osim tvrdnje da S: ali s time se ne slaže u onoj mjeri u kojoj misli da reći da ST *je* nešto *činiti* više nego samo tvrditi da S - naime, da je to *potvrditi* ili *odobriti* (ili nešto takvo) tvrdnju [assertion], napravljenu ili uzetu kao što je već učinjeno, da S. Bit će jasno da ne prihvatam i zašto ne prihvatam prvi dio ovoga; ali šta je s drugim dijelom? Slažem se s time da reći da ST ‘je’ vrlo često, i prema sve važnijoj jezičnoj prigodi, potvrditi *tstS* ili odobriti ili šta sve ne; ali to ne može pokazati da reći da ST nije isto tako i istodobno napraviti tvrdnju o *tstS*. Reći da vam vjerujem ‘je’ tom prilikom prihvatiti vašu izjavu [statement]; ali to je također i činjenje tvrdnje [assertion], koja nije

²⁶ Iako još nije prikladno da se to ikako imenuje. Iz istog razloga, ne možemo lagati ili govoriti istinu o budućnosti.

²⁷ Usporedite čudna ponašanja ‘bilo’ i ‘biti će’ kada se pridruže sa ‘istinito’ i ‘vjerovatno’.

napravljena strogo performativnim izričajem 'Prihvatam vašu izjavu'. Uobičajeno je da sasvim obične izjave imaju performativni 'aspekt': reći da ste rogonja može vas uvrijediti, ali je isto tako istodobno i davanje izjave koja je istinita ili lažna. Štoviše, čini se da se gospodin Strawson ograničio na slučaj u kojem *kažem* 'Vaša izjava je istinita' ili nešto slično; ali šta u slučaju u kojem izjavljujete da S i ja ne *kažem* ništa osim '*pogledajte i vidite*' da li je vaša izjava istinita? Ne vidim kako bi se ovaj kritični slučaj, za koji se ništa analogno ne može navesti sa strogo performativnim izričajima, mogao tako predstaviti kako bi se odgovorilo na postupanje gospodina Strawsona.

Još posljednja primjedba: ako se prizna (*ako*) da se više dosadan, ali zadovoljavajući odnos između riječi i svijeta koji je ovdje razmotren doista događa, zašto izraz 'je istinito' ne bi bio naš način opisivanja toga? A ako nije, šta je drugo još?

Preveo s engleskog jezika: Nijaz Ibrulj